
Eesti riiklik arengukava

**Abiks vesiviljelejale
Kalanduse Arendusrahastu
toetuse taotlemisel
ja ettevõtlusega alustamisel**

2005

SISUKORD

Vesiviljelus Eestis – tänapäev ja perspektiivid	7
Mis on vesiviljelus?	7
Vesiviljeluse koht eesti kalanduses	7
Eesti vesiviljeluse harud ja kalakasvandused	8
Vesiviljeluse arenguvõimalused ja prognoos Eestis	9
Mida oleks vaja teha vesiviljeluse arendamiseks?	11
2. Vesiviljeluse arendamine Euroopa Liidu toetuste abil	15
EL liitumiseelne abiprogramm SAPARD	15
EL toetuste kasutamise positiivne kogemus –	
Eesti kalakasvatuse edulood	15
Triton PR AS angerjakasvatuse rajamine:	
jutustab omanik Raivo Puurits	15
Kalatalu Härjanurmes	17
Kalanduse Arendusrahastu (KAR)	19
Toetuse taotlemise alused	20
Tingimused toetuse taotlejale	22
Vajalikud dokumendid	24
Dokumentide täitmine	24
Hinnapakkumised	25
Taotluse ja äriprojekti täitmine	26
Taotluse esitamine	26
Taotluse läbivaatamine	27
Taotluse eelkontroll	27
Taotluse läbivaatamine PRIA keskuses	28
Lõppotsuse tegemine	28
Positiivne vastus	29
Negatiivne vastus	29
Investeeringut tõendavad dokumendid	30
Kuludeklaratsioon ja selle täitmine	30
Investeeringu kontrollimine	31
Toetuse väljamaksmine	31
Saldode kontrollimine	32
Järeldkontroll	32
KAR vesiviljeluse meetme senised kogemused	32

Toetused vesiviljelusele 2007–2013	33
Soovitused algajale vesiviljelejale	34
Valikuvõimalused	34
Mida peab arvestama kalakasvatuse käivitamisel?	35
Kasulikku lugemist kaladest, kalakasvatusest ja veekogudest	38

MIKS EESTIS KALA KASVATADA?

Kala on läbi aegade olnud eestlaste toidulaual tähtsal kohal. Vanasti vahetasid Eesti põhjaranniku talumehed isegi oma kartulit ja vilja soomlaste püütud kala vastu. Tänapäeval ostame lõhe ja ka enamuse forellist Norrast ja Soomest.

Taanis, mis on pindalalt võrreldav meie Eestimaaga, kasvatatakse üle 40 000 tonni forelli aastas. Sellest üle 30 000 tonni müüakse riigist välja. Eesti forellikasvatus küündib hetkel umbes 500 tonnini aastas, samas on siseturul punase lihaga kala tarbimine järjepidevalt kasvanud ning on hetkel umbes 2000 t aastas! Meie veeressursid on aga kordades suuremad kui Taanis.

Miks panustada just vesiviljelusse?

Kala ja muude veorganismide (nn mereandide) tarbimine maailmas ja eriti arenevates riikides, kuhu täna võib ka Eesti arvata, kasvab pidevalt. Samas on looduslikud kalavarud ammendatud, mis annab soodsa positsiooni kalakasvanduste loomiseks-arendamiseks. Tulevik kuulub intensiivsele vesiviljelusele.

Kala on kõigusoojane loom, kes tarvitab oma elutegevuseks märksa vähem energiat kui püsisoojased loomad. Mida see tähendab kasvatajale? Intensiivselt kasvatatava vikerforelli kaubakala söödakoeffitsient on 1 – 1,2; maimudel ja ühesuvistel noorkaladel veelgi väiksem. See võimaldab saada 1 kg söödaga ca 1 kg kala.

Sissejuhatuses tõin välja Taani forellikasvatuse mahud. Kui meie poolt kasutatavad veeressursid on taanlaste omadest oluliselt suuremad ning vaba maad ja hetkel veel odavat tööjõudu on samuti piisavalt, siis võite vaid ette kujutada, milline potentsiaal on sellel tootmisharul Eestimaal.

Riikliku Arengukava Kalanduse Arendusrahastu (KAR) meetmete abil on võimalik saada toetusi, mis hetkel peaks osaliselt lahendama ka finantseerimise küsimuse.

Eesti Kalakasvatajate Liidul on head suhted nii Taani kui Soome kalakasvatussektoriga, mis võimaldab saada parimat infot vesiviljeluse edendamiseks Eestimaal. Saame ära kasutada aegade jooksul kogutud oskusteabe, ilma et ise peaksime jalgratast leiutama.

Vesiviljeluse edendamisel ja arendamisel võiksid olla vägagi positiivsed tagajärjed Eesti riigile.

1. Märkatavalt kasvaks tööhõive maapiirkondades.
2. Elanikkonna elukvaliteet paraneks, eriti maapiirkondades.
3. Kasvaks muu kalakasvatusega seonduv tööhõive (töötlemine, transport, müük, jne.)
4. Kodumaine tooraine töötlejatele; kodumaine, värsket kala tarbijatele.
5. Suurenevad ekspordimahud aitaksid kaasa väliskaubandusbilansi positiivsemaks muutmisel.

Loodan, et trükis, mille lugemisega olete algust teinud, annab teile palju positiivset mõtteainest ning nii mõnestki tänasest lugejast sirgub tulevane kalakasvataja.

Parimate soovidega

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Sivar Irväl', written in a cursive style.

Sivar Irväl

EKL juhatuse esimees

VESIVILJELUS EESTIS – TÄNAPÄEV JA PERSPEKTIIVID

Mis on vesiviljelus ?

Maailmas ei räägita tänapäeval enam kalakasvatusest, vaid akvakultuurist (*aquaculture*) – eesti keeles vesiviljelusest. Selle all mõeldakse kõigi veeorganismide – kalade, aga ka näiteks vetikate, limuste, vähiliste – kasvatamist inimese poolt loodud rajatistes ja kontrollitavates tingimustes. Eestis kasvatatakse lisaks kaladele ka vähki, seega on ka meil tegemist vesiviljelusega. Kuid selles trükises kasutame neid sõnu sünonüümidena, sest kala kasvatamine on seni täielikult valdav vesiviljeluse haru Eestis. Looduslike kalavarude kasutamine on kõikjal maailmas jõudnud oma võimaluste piirini, paljudes piirkondades piiratakse väljapüüki oluliselt. See puudutab ka Eestile lähedasi merealaid. Eesti kaluritele kasutada olev püügivaru ei saa enam oluliselt suurenedä. Kala nappuse üle kurdavad nii ranna- kui sisevete kalurid. Raske on ennustada kalapüügi suurenemist Eesti vetes. Vesiviljeluse arenguvõimalusi piirab meil aga pigem ettevõtlikkuse ja investeringute puudumine kui loodusressursside nappus. Naabermaad on vesiviljeluses edukamad. Eestist pindalalt väiksemas Taanis kasvatatakse üle 40 000 tonni kala aastas! Soomes kasvatatakse 14 000 tonni kala aastas, peale selle miljoneid noorkalu looduslike vete kalavarude suurendamiseks.

Vesiviljeluse koht Eesti kalanduses

Eesti kalandusele on tähtsaim Läänemerest saadav kalasaak. 2004 aastal oli see 68 000 tonni. Rannavetest püütakse aastas veidi üle 10 tuhande tonni kala, Peipsist 2-4 tuhat tonni, väiksemad järved ja jõed annavad alla 500 tonni aastas. Sellega võrreldes on vesiviljeluse praegune alla 500-tonnine toodang väike. Alati pole kalakasvatuse osa aga nii väike olnud. Nõukogude aja lõpul (1990. aastal) kasvatati Eestis 917 tonni karpkala ja 734 tonni vikerforelli. Ametliku statistika andmetel langes kalakasvatuse toodangu maht Eestis 1990ndate algul kiiresti. 1990ndate keskpaigast alates on ta püsinud madalal tasemel. Perioodil 1995-98 kasvatati riikliku statistika andmetel ligikaudu 200-300 t vikerforelli ja 20-30 t karpkala aastas. Viimasel ajal on toodang veidi tõusnud. 2003. a. tootsid Eesti kalakasvatajad ametlikel andmetel 372 tonni kala, millest vikerforelli oli 304 tonni (esmamüügihind 53 krooni/kg, turuhind 75-85 kr/kg), karpkala 51 tonni (esmamüügihind 36 krooni/kg, turuhind 48-65 kr/kg) ning angerjat 15 tonni (esmamüügihind 75 kr/kg, kasvatatud angerjat Eesti turul ei ole müüdüd).

Punast kalamarja müüdi 2852 kg, kalakasvataja sai 345 kr/kg. 2003. a. müüdüd kaubakala koguväärtus tootjate endi poolt antud hindade järgi oli umbes 12 miljonit kr.

Eesti Kalakasvatajate Liit hindab Eesti kalakasvanduste tegeliku vesiviljelustoodangu olevat peaaegu 500 tonni. Need arvud peaksid andma suurusjärguna ettekujutuse Eesti vesiviljeluse praegusest seisust. Võrdlusena, 300 tonni vikerforelli on naabermaal Soomes ühe perefarmi aastatoodang!

Kalurite saakide taustal pole Eesti vesiviljelus kalanduse haruna siiski nii tühine. Eesti Mereinstituut hindas 2001. aastal kalapüügist otseselt sõltuvate kalurite arvuks umbes 1200 ning ranna- ja järvekalurite saagi koguväärtuseks ligikaudu 75 miljonit krooni.¹ Samal ajal oli vesiviljeluses Eestis hõivatud alla 100 inimese, kelle poolt toodetud kala väärtus kõigub 12-14 miljoni krooni piires. Konkreetsemalt: rannikumerest püütakse aastas 20-30 tonni angerjat, Võrtsjärvest teist sama palju. Eesti ainus angerjakasvandus tootis 2004. aastal 30 tonni, jõudmata oma võimaluste piirini. Poleks raske viia angerjakasvatuse toodang suuremaks ametlikust Eesti angerjapüügist. Rannakalurite lõhesaak on ametlikel andmetel olnud 20 tonni ümber, mille väärtus on samas suurusjärgus Eesti karpkalakasvatuse umbes 50 tonnise toodangu omaga.

Eesti vesiviljeluse harud ja kalakasvandused

Mida toodavad Eesti kalakasvandused ja kui palju on Eestis praegu üldse kalakasvandusi? Vesiviljelus on erakordselt mitmekülgne majandusharu, mis hõlmab väga erinevate loomade kasvatamist erinevatel eesmärkidel ja erinevate tehnoloogiate abil. Ainsaks neid ühendavaks jooneks on, et kõik kasvatatavad loomad elavad vees. Põhisuundadena võiks välja tuua kutselise kaubakalakasvatuse ja kalakasvatuse taastootmise, kalaturismi ja hobikalakasvatuse. Omaette suund on vähikasvatus. Eestis on seetõttu väga erinevaid kalakasvandusi – nii toodangu, omanike, veevarustuse kui muude näitajate poolest. Paljud kalakasvandused toodavad üheaegselt mitmeid kalaliike nii kaubakalaks kui ka asustamiseks. Projekteerimisjärgus või ehitusel on mitmeid uusi kasvandusi. Seega on raske täpselt öelda, mitu kalakasvandust on Eestis. Võib aga anda järgneva ülevaate erinevatest suundadest ja ettevõtetest.

2004. aastal oli Eestis **20 tegutsevat kutselist kalakasvandust** (füüsilise asukoha mõttes, ettevõteteid on vähem), kus kala kasvatamine on põhitegevus ja töötajad saavad enamasti oma põhisissetuleku kala kasvatamisest. Kalakasvatusettevõteteid oli vähem, sest mõnedele ettevõtetele kuulub mitu kalakasvandust.

¹ Andmed pärinevad Eesti Mereinstituudi uuringust „Eesti rannalähedase kalanduse areng aastatel 1991-2001 ja tulevikuperspektiivid” (Markus Vetemaa, 2002)

Eesti kalakasvandused on

- Härjanurme “superkasvandus”, mis toodab vikerforelli, karpkala, vähki, siia ja koha asustusmaterjali ning pakub kalaturismi teenuseid.
- 11 põhiliselt vikerforellikasvandust: AS Simuna Ivaxi 4 kasvandust (Äntu, Käriveski, Mõdriku, Vohnja), Aravuse, Karilatsi, Pärಿಸ്പea, Roosna-Alliku, Rutikvere basseinikasvandused, AS Poseidon Foodsi Salmistu sumbakasvandus ja AS Veere Sadam Tagalahe sumbakasvandus.
- 4 peamiselt karpkalakasvandust: Ilmatsalu, Haaslava, Vagula, Kuldre.
- 2 üksnes looduslike vete kalavarude rikastamiseks lõhelaste asustusmaterjali kasvatavat kasvandust: Põlula Kalakasvatusteskeskus, Öngu Noorkalakasvandus. Põlula Kalakasvatusteskeskus on Eesti ainus riiklik kalakasvandus, mis on Keskkonnaministeeriumi allasutus.
- Üks kinnise veekasutussüsteemiga angerjakasvandus Võrtsjärve ääres: AS Triton PR.
- Tuurlaste (siberi tuura) kasvatamisega tegeleb Eesti Soojuselektrijaama jahutusvett kasutades AS Störfisch.

Tiikides õngitsemisteenust pakkuvaid nn. kalaturismi ettevõtteid on teada üle 50, neist rohkem kui 15-le on see põhitegevuseks. Tuntuimad neist, mis pakuvad ainult püügivõimalust, ise kala kasvatamata, on kohanime järgi mainides Jõgisoo, Haljala, Sindi, Türi-Alliku, Tatraoru. Kalapüüki pakkuvaid turismitalusid on rohkemgi, kuid tihti pole neis tegemist kasvatatud kala püügiga.

Lisaks on olemas küllalt suur arv (üle 100) väikekalakasvatajaid, kellest igaühe toodangu maht on vaid kümnetes kuni sadades kilodes.

Toodangut annavad praegu 5 vähikasvandust (asukoha järgi nimetades Härjanurme, Angla, Pihtla, Pähkla, Sõmerpalu). Valdava osa toodangust moodustavad esialgu noored asustusmaterjaliks müüdadavad vähid.

Vesiviljeluse arenguvõimalused ja prognoos Eestis

Vesiviljeluse areng ja kasv sõltuvad kõige enam toodangu turustamise võimalustest, loodusoludest ja olemasolevatest ressurssidest. Eesti majanduse ja looduse praeguse olukorra põhjal võib prognoosida erinevatele vesiviljeluse harudele erinevat tulevikku.

Eesti loodusoludesse sobib kõige paremini **vikerforelli** tootmine. Vikerforell moodustab meie vesiviljelustoodangust absoluutse enamuse ja sellele kalale toetub ka kalaturism. Ehkki ka olemasolevad forellikasvandused suudaksid toota praegusest rohkem kala, vajab Eesti vesiviljelus eeskätt uute, tänapäevasel tehnolo-

loogial põhinevate kasvanduste rajamist. Mõnede maha jäetud kasvanduste taastamine ja rekonstrueerimine on võimalik, kuid võib minna sama kalliks maksmaks kui uute ehitamine. Kodumaise toodangu turustamisvõimalused nii Eestis kui välismaal on tegelikult olemas, kuid kasutamata. Eesti kaubakala turu ja kalatöötlemise ettevõtete vajadus vikerforelli järele on suurem kui forellikasvanduste praegune tootmismah. Asjatundjate, sh Eesti Kalakasvatajate Liidu hinnangul võib suure, punase lihaga vikerforelli turumah Eestis ulatuda 2000 tonnini. Kuna Eesti oma toodang on alla 500 tonni, domineerib Eesti turul Norrast imporditud lõhe ja forell, mis katab kalatöötlejate ja -kauplejate vajaduse. Eksport naabermaadesse, näiteks Läti ja Venemaale on meil ametlikult väga väike, kuigi sealne turg on kvaliteetse forelliga katmata. Kõik Eesti kalakasvatajad on orienteerunud suure, punase lihaga forelli tootmisele. Euroopa maades moodustab suurema osa tarbitavast forellist aga nn portsjonforell. See on 200-300 grammine valge või roosa lihaga, praetult, küpsetatult või suitsutatult tarbitav vikerforell, mille tootmine võtab vähem aega kui suure forelli kasvatamine. Näiteks Poola forellikasvandused on orienteeritud Euroopa turu varustamisele sellise tootega. Kiirema käibega portsjonforellikasvatuse arendamine avaks Eesti vesiviljelusele uusi perspektiive.

Karppkalakasvanduste potentsiaalne tootmismah (industriaalse sooja vee kasutamiseteta) praegustes rajatistes on kuni 200 tonni. Intensiivsel karppkalakasvatusel on aga raske olla Eesti tingimustes konkurentsivõimeline. Jaheda kliima tõttu kolmesuvinen tootmistsükkel on liiga pikk ja karppkala hind kujuneb võrreldes turul konkureerivate teiste sarnaste kalatoodetega (näiteks järvedest püütud latikas) liiga kõrgeks, olles turul üle 40 krooni kg, supermarketites isegi üle 60 krooni kg. Alternatiivne võimalus oleks kasutada elektrijaamade ja tehaste jääksoojust (seadmete jahutusvett), et pikendada karppkala kasvuperioodi ja intensiivistada tootmist. Karppkalakasvandused on praegu orienteeritud vaid kohaliku nõudmise rahuldamisele ja asustusmaterjali müügil väikekalakasvatajatele. Hobikasvatuseks väiketiikides ja kalaturismiks ongi karppkala suurepärane objekt. Karppkala müük kaugematele välisturgudele on piiratud transpordiprobleemidega, sest karppkala turustatakse meil seni valdavalt töötlemata kujul või üksnes roogituna. Karppkalakasvatuse suurem laienemine saab siin võimalikuks vaid töötlemise arenemisel ja soojaveeliste kasvanduste rajamisel.

Uusi arenguvõimalusi peaksid avama aga hoopis **uued kalakasvatuse objektid**. Eesti kalakasvatajad on juba alustanud angerja, tuurade, ilukalade (värvilised jaapani karppkalad, nn koid) ja vähi kasvatamist, kuid nende osatähtsus on kalakasvatuse kogutoodangus esialgu väike. Äsja tegevust alustanud kasvandused pole lihtsalt jõudnud täielike tootmismahitudeni. Täiesti uued perspektiivid avanevad seni veel läbi proovimata siia, koha, ahvena, arktika paalia kasvatamisega kaubakalaks. Siiakasvatus juba toimib Soomes. Koha ja ahvenaga katsetatakse Lääne-Euroopas aktiivselt ja nende kasvatustehnoloogia väljaarendamine on vaid

aja küsimus. Arktika paalia kaubakala on lõhilastest üleküllastatud Euroopa turul kõrgeima hinnaga toode. See on kala, mis kasvab hästi külmas vees (ei talu üle 15°) ja sobib seega hästi meie allikavetesse.

Eesti looduslike vete kalavaru rikastamine **kalakasvatustliku taastootmise** abil on maaelu arengu seisukohalt väga oluline. Kuid selle kalakasvatustharu tulevik sõltub suure osas riigi kalanduspoliitikast. Praegu ei saa veekogusid kalapüügiks rentida või seal kalapüügiõigust omada ja edasi müüa. Seepärast on kalamaimude ostmise eraomanike poolt vähe levinud. Riik on kulutanud kalavarude taastootmisele aastas üle 6 miljoni krooni, sellest valdava osa lõhemaimude kasvatusel riiklikus Põlula Kalakasvatustkeskuses ja angerjamaimude asustamisele.

Kalaturismil (kasvatatud kala tiikidest õngitsemisel) on Eestis endiselt laiendamisvõimalusi, sest paljudes piirkondades õngetiigid puuduvad. Eriti suur oleks nõudlus Tallinna lähedal, kus on ostujõuline tarbijaskond ja palju turiste, kuid vähe seda teenust pakkuvaid kalakasvandusi. Hämmastaval kombel on suhteliselt tühjad ka Saare- ja Pärnumaa, mis ometi on suured turismimagnetid.

Väikekalakasvatus, st kalakasvatus oma lõbuks kodu-, aia-, talutiikides ja veehoidlates, sh ilukalade pidamine laieneb kindlasti, kuid väikese mahu tõttu on selle majanduslik tähtsus piiratud. Siiski, kui 200 väikekasvatajat toodavad igapäev 250 kg kala aastas, teeb see kokku 50 tonni, mis on sama palju kui kogu praegune Eesti karpkalakasvatuse toodang. Ühtlasi pakub see kutselistele kalakasvatajatele täiendavaid võimalusi oma toodangu müümiseks. Perspektiivi on ka ilukalade tootmisel. Selleks sobivad hästi värvilised karpkalad (koid), vikerforelli, kogre, säina ja linaski värvilised (punased) teisendid ja tuurad.

Mida oleks vaja teha vesiviljeluse arendamiseks?

1. Tururegulatsioon ja kalakasvatavate ühistegevus

Väikese tootmismahu korral on kalakasvataval väga raske sõlmida turustuskokkuleppeid jaemüügiketidega, sest ei suudeta tagada pidevat varustatust kalaga. Samuti kujuneb väikese tootmismahu puhul omahind suhteliselt kõrgeks. Tootjaorganisatsiooni loomine ja turustamise koordineerimine on esmaseks eelduseks, et väikekalakasvatavad (toodanguga alla 100 tonni aastas) suudaksid konkurentsivõrre vastu pidada.

2. Investeeringute leidmine

Kalakasvatuse rajamine või rekonstrueerimine nõuab palju raha ja tulu tehtud investeeringutest ei saada kiiresti. Investeeringute saamine

nõuab kalakasvatajalt visadust ja sihikindlust. Küllalt arvestatavaid toetusi võib saada ka riiklikest ja Euroopa fondidest, kuid tihtipeale osutub takistuseks nõutava omafinantseeringu katmiseks vajaliku vaba raha puudumine. Samuti pole teave võimalikest finantseerimis- ja toetusallikatest piisav. Seega peaksid Eesti kalakasvatajad finantseerimiselastes küsimustes pöörduma Eesti Kalakasvatajate Liidu poole nõu saamiseks.

3. Koolituse ja täiendõppe arendamine, oskusteabe muretsemine

Eestis on praegu vaid üks kalakasvatuse õppejõud Põllumajandusülikoolis ning üks registreeritud kalakasvatuse konsulent. Kogenud kalakasvatajad on alati aidanud nõuande vajajaid, kuid sellest ei piisa. Investeeringu olemasolu korral on vajalik põhjalik teave, kuidas, kuhu ja mil moel kasvandus rajada. Juba rajatud kasvandustes töötavatel kalakasvatajatel napib samuti infot sellest, kuidas toota kiiremini ja efektiivsemalt. Otsustavaks saab siin keelebarjäär. Maailma ajakirjandus ja internet on täis kõige uuemat infot, arvukalt pakutakse ka konsultatsiooniteenust. Enamus oskusteabest on aga inglise keeles. Eesti algajale kalakasvatajale oleks kõige praktilisem lahendus külastada koos tõlgiga kaasaegseid ja moderniseeritud kalakasvandusi ja kalakasvatusemessi. Kuid selliste külastuste korraldamiseks rahade leidmine eeldab koolitust rahastavate fondide (nt Maaelu Edendamise Sihtasutus MES) head tundmist ja ühis-tegevust.

4. Rajatiste ja tehnoloogiliste seadmete uuendamine

Enamus Eesti kalakasvandusi on rajatud Nõukogude Liidu perioodil ning on tänaseks üsna amortiseerunud. Tootmismahu suurendamine on võimalik kaasaegsete kalakasvatustehnoloogiate kasutusele võtmisega, nagu näiteks avamere-sumpkasvatus, vee korduvkasutus, veeldatud hapniku pihustamine või intensiivne aereerimine, automatiseeritud söötmine ning keskkonnatingimuste kontroll. Moodsa tehnoloogia rakendamise puhul saaks Eestis vikerforelli toodangut kolmekordistada. Lisaks on Eestis praegu mittetegutsevaid kalakasvandusi, mille rekonstrueerimine on võimalik ning mis võiksid anda arvestatava koguse lisatoodangut.

5. Vesiviljeluse majanduslik analüüs

Eesti punase lihaga forelli ja lõhe turul ja ka Läti-Leedu sarnases kaubanduses domineerib Norra ja Soome importtoodang, mis katab kalatöötlejate ja jaekaubanduse vajaduse. Kuna majandusarvutused on tegemata, ei ole võimalik täpselt hinnata, kui palju odavamalt on Eestis võimalik vikerforelli toota, kuid võimalus odavamalt toodanguga kalatöötlejate vajadusi katta ning tootmismahu oluliselt suurendada on ilmne.

6. Kalahaiguste tõrje süsteemi arendamine

Eestis on küll olemas hästi varustatud veterinaarlaboratooriumid, kuid nende võimalused kalahaiguste diagnoosimiseks on piiratud. Puuduvad eriharidusega ihtüopatoloogid. Loomaarstid pole enamasti saanud kalahaiguste alast koolitust. Veterinaarlaboratooriumidel pole kalahaiguste diagnostika kogemusi. Olukorras, kus kogu forellikasvatus põhineb teistest maadest toodaval asustusmaterjalil, on väga tõenäone kalahaiguste sisse toomine. Nende seas võib olla meil seni veel mitte esinenud haigusi. Haiguste levik võib lisaks suurtele kadudele seada ohtu ka kasvatatud kala ekspordi. Seetõttu on loomaarstide koolitus ja laboratooriumide tehniline ettevalmistamine väga olulised.

7. Kalade esmase töötlemise tingimuste vastavusse viimine EL hügieeninõuetega.

8. Tootmisprotsessi pikkusest tuleneva käibevahendite nappuse leevendamine.

Eestis ja meie lähiturgudel nõutava suure, punase lihaga forelli tootmistsükkel on 3 - 4 aastat. Kogu protsessi kestel on aga käibevahendid kala all kinni ning vabanevad järk-järgult alles toodangu realiseerimisel. Meie kliimas saab tootmisprotsessi lühendada tehnoloogiliste uuenduste sisseviimisega, näiteks kasvatada ette noorkalu sisetingimustes, ehitada suletud veekasutuse süsteeme, toota portsjonforelli.

9. Tõuaretuskeskuste loomine

Eestis praegu forelli ei paljundata, asustusmaterjal tuuakse Taanist, Soomest, Rootsist. Puuduvad tõumajandid, kust saaks osta kindlate omadustega kala viljastatud marja või noorkalu. Väga sagedased on juhud, kus tellitakse näiteks Taanist viljastatud marja, millest kasvaks hilise suguküpsusega ja ainult emaste kari, mida saaks kaubakalaks müüa kogu 4. kasvuaasta vältel. Kuid kui kolmandal kasvuaastal selgub, et kalade seas on varaküpsevad kalad ja osa neist on veel madala liha kvaliteediga isased, siis see on kasvandusele ränk löök. Väga raske on tõestada, et see kari pole ise tehtud või üldse karja päritolu või pettust. Veelgi valulisem oleks hakata selle baasil välisriigi firmaga kohut käima. Samuti on asustuskalade massilise sisseveo korral suur oht saada kaasa meil seni veel puuduvaid kalahaigusi.

10. Turu laiendamine tarbimisharjumuste muutmise ja kodumaise toodangu eelistamise kaudu

Lisaks vesiviljelusele tuleb suunata tähelepanu ka tarbijatele ning mõju-

tada nende tarbimisharjumusi. Ühelt poolt on kindlasti oluline harjutada tarbijat eelistama kodumaist kala, kuid kindlasti on oluline pakkuda tarbijale enam valikuvõimalusi erinevate toodete näol, nagu näiteks mujal maailmas laialt levinud portsjonforell.

Vesiviljeluse arendamine Euroopa Liidu toetuste abil

EL liitumiseelne struktuuriabi programm

Aastail 2001 – 2003 oli Eesti kalakasvatajatel võimalik taotleda EL investeerimistoetusi struktuuriabi meetme nr. 3 “Maapiirkondade alternatiivse majandusliku tegevuse arendamise ja mitmekesistamise investeeringutoetus” raames. Struktuuriabi oli Kesk- ja Ida-Euroopa maade põllumajandusele ja maaelule antava erakorralise liitumiseelse abi programm, mis lõppes ära Eesti liitumisel Euroopa Liiduga.

Struktuuriabi raames eraldati toetust järgmistele kalakasvandustele, kuid mõned neist ei viinud oma kavasid ellu:

- 2001. a.** Kalatalu Härjanurmes – kalakasvatuse laiendamine; AS Triton PR – kalakasvatushoone ehitamine;
- 2002. a.** OÜ Vana-Tooma talu – vähitiikide ehitamine; OÜ Karilatsi kalamajand – haudemaja ehitamine; OÜ Veteko – vähitiikide ehitamine; OÜ Vähilakk – vähikasvanduse veesüsteemide ehitamine; OÜ Keskpunkt – kalakasvatussumpade ostmine ja paigaldus; AS Veere Sadam – kalakasvatussumpade ja nende lisavarustuse ostmine;
- 2003. a.** OÜ Setanta – karpkalatiigi ehitamine; OÜ Kuke – kinnise veekasvatuse süsteemi ehitamine vikerforelli kasvatamiseks; AS Ilupuud – veepumpade juhtimissüsteemi ostmine; FIE Jüri Riibak – vähitiikide ehitamine;

EL toetuste kasutamise positiivne kogemus – Eesti kalakasvatuse edulood

Triton PR AS angerjakasvatuse rajamine: jutustab omanik Raivo Puurits

Kunagi 80-date aastate lõpus sain Andu Kanguri käest reklaamvoldiku Helsingborgi angerjakasvatuse kohta ja sealt jäi pisik külge. Miks nemad saavad kasvatada ja meie ei saa? Esialgsed kalkulatsioonid jooksid ummikusse, kuna ma ei teadnud midagi vee korduvkasutusest. Mõõdus mitu aastat, enne kui otsustasin proovida. Algul käisin teadmisi saamas Põlula Kalakasvatuskeskuses Ene Saadre juures. Nende teadmiste najal sai garaažiboksi väike ja odav süsteem üles pandud. See koosnes kahest basseinist kaladele ja ühest tagavaravee basseinist (roostevabad vanad piimajahutusvannid), E. Saadre näpunäidete järgi tehtud aeraatorist, pumpadest ja filterriide baasil jäme puhastist.

Koos 30 000 angerjamaimuga tulid Inglismaalt algteadmised biofiltrist, mille kiiruga lisasin. Teadmatusest kasutasime tollal põhjavee asemel tiigivett ja seepärast võitlesime kogu aeg parasiitidega. Kuid nii meie kui ka angerjad võitlesid vapralt! See võitlus oli kulukas ja väsitav mõlemale poolele ja nii said kalad pärast edukat ravikuuri Võrtsjärve lastud. Jätsime alles umbes 600 isendit. Suuremaks kasvades nakatusid nad üha vähem ja olid sügiseks pliiatsisuurused ning lasti ka järve.

Vahepeal jõudsin käia Rootsis tänu Peter Woodile, kes andis kaasa soovituskirja angerjakasvataja Richard Weibulli tarvis. Sain uskumatult sooja vastuvõtu osaliseks, tundus, nagu ei kohtukski me esimest korda. Oli üllatav, kui lahkelt ja avameelselt ta oma teadmisi ja oskusi jagas. R. Weibulli käest pärinebki tehnoloogiline skeem ja julgus alustada suuremalt.

Siinkohal sündis ka otsus taotleda toetust struktuuriabi fondist. Olles eelnevalt kuulnud, et taotlus peab olema perfektselt vormistatud (puudub võimalus vähimaidki vigu parandada), siis ajasin näpuga järke trükises “Abiks taotlejale”. Täitsin nõuded dokumentide osas ülima täpsusega. Aega võtab see suvel terve kuu: puhkuste aeg, enamused ametnikke on asendamatud. Äriplaani numbrilise osa tegi koolitatud nõustaja, kuna lükati tagasi taotlusi, milles oli mõnes lahtris vale hulk numbraid pärast koma...

Tulemus: positiivne otsus võimaldas saada 21% toetust. Enamat ei võimaldanud toona kehtinud toetuse aastane piirmäär. Hiljem seda suurendati ligi kolm korda.

Praeguseks ajaks on kasvanduses 24 basseini, igäüks mahuga 1,7 m³. Sealt väljuv vesi suunatakse torusid mööda 40-mikromeetrise silma suurusega mehhaanilisse filtrisse. Filtrist väljunud vesi pumbatakse bioloogilisse filtrisse mahuga 10 m³ ja kogupinnaga 1500 m². Biofiltri läbinud vesi langeb läbi 25 m³ (kogupind 3750 m²) aeraatori, põrandapinnast allpool asuvasse basseini (tagavaravesi, maht 20 m³), sealt pumbatakse hapnikurikastisse ja sealt taas kalabasseinidesse. Kuna mehhaaniline filter tarbib enda pesuks vett, siis on stabiilse veetaseme tagamiseks vajalik värske vee juurdevool puurkaevust. See ei tohiks ületada aga 15% ööpäevas kogu basseini veemahust, mis on 70 m³.

Angerjas vajab kiireks kasvuks aastaringselt umbes 24° C vett. Kütteperiood on põhiliselt talvel, sest muul ajal saab piisavat soojust soojavahetist, pidevalt töötavatest pumpadest, mingil määral ka biofiltrist. Talvel köetakse puiduküttega baaseeruvat keskküttekatelet, mis soojendab vett kasvanduse seintel olevates torudes.

Vee suhtes on angerjas tundlik, eriti klaasangerja staadiumis. Retsirkuleerivas süsteemis peab vee pH olema 7,0 või alla selle, kõrgema pH taseme puhul on oht ammoniaagi tekkeks. Kuna meie põhjavee pH on 7,5, mis pärast aereerimist tõuseb 8,5-ni, siis tuleb algul lisada vette soolhapet. Kui kalade mass 1 m³ vee kohta ületab 75 kg, siis nende poolt väljahingatava süsihappegaasi mõjul langeb pH tunduvalt alla 7 ja pHd tuleb tõsta, soovitatavalt CaHCO₃ lisamisega vette.

Hapnikusisaldus on soovitatav hoida 8 mg/l, kuid kala talub vahemikku 3-15 mg/l.

Angerjat söödetakse alguses tursamarjaga, millele hakatakse lisama järjest suuremaid koguseid startersööta. Kahe nädala pärast hakatakse marja kogust vähendama ja lõpuks minnakse järk-järgult üle täielikult kuivsöödale. Angerja noorjärgud söövad päevas ca 5% kehakaalust, kuid täiskasvanud kalad söövad ca 1% kehakaalust. See näitaja sõltub 30% ulatuses vee temperatuurist – mida soojem, seda aktiivsemalt söövad ja vastupidi. Kuid vee temperatuur ei tohiks ületada 27 °C ja langeda alla 21°C. Söötmiseks kasutatakse DANA FEEDi kõrgekvaliteedilist kalasööta, mis on spetsiaalselt ette nähtud angerjatele (100% loomne). Kuna kalu on süsteemis momendil suhteliselt vähe, siis söödakoeffitsient on 80%. Optimaalse kalakoguse juures on see kindlasti 100% lähedal. Söödagraanulite suurus varieerub vastavalt kala suurusele 0,6 – 4 mm.

24 basseini mahutaks maksimaalselt 12 t kala, olenemata suurusest. Siit järeldub, et loodusesse asustamiseks kuluks sobiliku suurusega angerjamaime kuni 2,5 milj. tk. Angerjas kasvab kiiresti, 2000. aasta mai alguses basseini pandud 0,3 g maimudest kasvasid kuni 300 g kalad 2001 aasta veebruariks. Looduses võtaks see aega 4 aastat!

Enamus kaubaangerjat läheb Eestist välja Euroopasse ja soovitavalt suurusjärgus 350-550 g eluskaalus, kuid selle kasvatus eesmärk ei ole kasvatada kaubakala, vaid asustusmaterjali Eesti sisevete jaoks.

Kalatalu Härjanurmes

Kalatalu Härjanurmes (kala- ja vähikasvandus) asub Jõgeva ja Puurmani vahel Pedja jõe kaldal. Kui varem oli peamiseks tegevuseks karpkala kasvatamine ja siiglaste ning koha asustusmaterjali tootmine looduslike veekogude tarbeks, siis alates 1996. aastast on lisandunud vähitiigid, forellitiigid-basseinid ning kiirvoolukanalid. Lisaks on ehitatud kaasaja nõuetele vastavad ja vajalike seadmetega sisustatud ruumid oma kasvanduse kala töötlemiseks. Tiikide vahele on rajatud palkehitiistest puhkemajanduskompleks. Ehkki Kalatalu kogupindala on üle 76 hektari, annavad just need viimatinimetatud, ainult mõnel hektaril asuvad ehitised, praegu ca 90% Kalatalu käibest.

Eriti rahul võib olla uue kiirvoolukanalite kaskaadiga, mis valmis paar aastat tagasi. Selles kasutatakse ühte vett kolm korda. Iga tsükli kestel eemaldatakse tahkem osa kalafekaalidest, vee kvaliteet taastatakse bioplokkides ja vastavalt vajadusele lisatakse vette veeldatud puhast hapnikku. Käesoleval aastal ületas uusehitis planeeritud võimsuse üle kahe korra ja forelli tihedus on ühes kanalisisiks peaaegu 100 kg/ m³ kohta.

Alanud on olemasolevate kaubaforellitiikide rekonstrueerimine ja laiendamine, mille eesmärgiks on senise veekasutuse ja väiksema reostusmahu juures moodsa tehnoloogia abil kasvatada senisest vähemalt kolm korda rohkem kaubakala.

Vähkide asustusmaterjali on Kalatalus kasvatatud alates 1996. aastast, keskmiselt mõnikümmend tuhat tükki aastas. Käesoleval aastal müüdi juba ka esimesed kaubavähid.

Taotlusmaterjali koostamine oli väga töö- ja paberimahukas. Oli ka nõue luua lisatöökohti, mis tundus kummaline, kuna meie praeguse tehnilise ja tehnoloogilise mahajäämuse tõttu on tööviljakus (toodang töötaja kohta) niigi ääretult madal. See on umbes sama, et kui ostad uue Valmeti, kannad kolm Belarussi maha ja pead lisaks olemasolevatele kolmele traktoristile veel ühe juurde palkama. Oleks normaalne, et kui võetakse kasutusele uued tehnoloogiad, saab sama arvu inimestega rohkem kalu kasvatada. Pealegi kasvab kala kolm aastat ja esimesel-teisel aastal praktiliselt lisatööd ei tule, kala on väike.

Oli (kehtib ka praeguste investeeringute puhul) nõue, et tootmist tuleb jätkata 5 aastat, ehkki minul oli veekasutusloa aega jäänud 4 aastat. See on muidugi veeseaduse absurd, et luba antakse igakordselt välja kuni viieks aastaks – kui antakse.

Struktuuriabi toetusest oli väga tõsine kasu, ilma selleta oleks kiratsenud veel kaua, või hoopis tootmise lõpetanud. Investeering osutus ka oodatust efektiivsemaks, tõsi küll peamiselt edasiste tehniliste täienduste tõttu (ilma toetusrahata). Toetusraha oli ja on ääretult oluline saavutamaks võrdsemat seisundit teiste Euroopa kalakasvatajatega. Eestis on väga palju kasutamata ressursi, eelkõige kvaliteetset vett, inimesi, ajusid jne., kuid pole raha investeeringute normaalse taseme saavutamiseks.

Maksimaalne toetuste määr aasta kohta muidugi oli siis, ja on eriti praegu, kus aeg on edasi läinud, liiga väike, et selle summa eest korraga EU-s konkurentsivõimelise suurusega asja rajada.

Kalanduse Arendusrahastu (KAR)

2004. aastast alates saavad meie kala- ja vähikasvatajad ning vesiviljelusega alustavad ettevõtjad taotleda EL tõukefondidest investeringutoetusi Eesti Riikliku Arengukava (RAK) raames.

Eesti riiklik arengukava aastateks 2004 – 2006 võeti Vabariigi Valitsuses vastu 15. jaanuaril 2004. Riiklik arengukava (lüh. RAK) on EL liikmesriigi valitsuse poolt Euroopa Komisjonile esitatav arengudokument, mis sisaldab toetust vajavate prioriteetsete valdkondade üksikasjalikku kirjeldust. Mitmeaastase planeerimise vahendina hõlmab arengukava niihästi riiklikke, regionaalseid kui ka valdkondlikke eelisarendatavaid prioriteete, meetmeid ning eesmärke.

Arengukava toetub viiele prioriteedile, millest üks prioriteet on ”Maaelu, põllumajandus ja kalandus”. Rahastamise allikaks on EL tõukefond EAGGF/FIFG ning eesmärgiks on maapiirkondade tasakaalustatud ja jätkusuutliku majandusliku ning sotsiaalse arengu tagamine. Lisaks eesmärkidele, mida viiakse ellu eraldi prioriteetide abil, järgitakse programmdokumendi rakendamisel läbivalt (horisontaalselt) veel keskkonnakaitse, regionaalarengu, infoühiskonna arendamise ning soolise võrdõiguslikkuse edendamise eesmärke.

Kalanduse valdkonnas viiakse neid eesmärke ellu Kalanduse Arendusrahastu (lühendatult KAR, inglise keeles *Financial Instrument of Fisheries Guidance*, FIFG) kaudu, mille üks meetmetest on **vesiviljeluse investeringutoetus** (3.11.2). Selle toetuse eesmärk on vesiviljeluse tootmistingimuste kaasajastamine, toodangu kvaliteedi tõstmine ja vesiviljeluse toodangumahu suurendamine.

TOETUSE TAOTLEMISE ALUSED

Vesiviljeluse investeeringutoetuse maksmise aluseks on:

- “Struktuuritoetuse seadus”
- Põllumajandusministri määrus “Eesti riikliku arengukava Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument aastateks 2004 – 2006” meetme 3.11 “Kalanduse käitlemisketi investeeringutoetuse meetmed” alameetme 3.11.2 “Vesiviljeluse investeeringutoetus” tingimused”
- Rahandusministri määrused “Struktuuritoetuste väljamaksmise kord” ja “Struktuuritoetuste tagasinõudmise ja tagasimaksmise kord”
- Nõukogu määrus (EÜ) nr 1260/1999, millega nähakse ette üldsätted struktuurifondide kohta, 21. juuni 1999
- Nõukogu määrus (EÜ) nr 2792/1999, millega kehtestatakse kalandussektorile ühenduse struktuurabi andmise üksikasjalikud eeskirjad ja kord 17. detsember 1999
- Nõukogu määrus (EÜ) nr 2369/2002, 20. detsember 2002, millega muudetakse kalandussektorile ühenduse struktuurabi andmise üksikasjalikke eeskirju ja korda kehtestavat määrust (EÜ) nr 2792/1999.
- Komisjoni määrus (EÜ) 1145/2003, 27. juuni 2003, millega muudetakse määrust (EÜ) nr 1685/2000 struktuurifondide kaasfinantseerimisel kehtivate abikõlblikkuse eeskirjade osas

Vesiviljeluse investeeringutoetust võib saada 50% investeeringu käibemaksuta maksumusest.

Juhul kui investeering on suunatud vesiviljelusega kaasneva keskkonnamuutuse vähendamisele ning keskkonnasäästliku tootmise tõhustamisele ja vastavate tehnoloogiate juurutamisele, võib investeeringutoetuse määraks olla kuni 60% investeeringu käibemaksuta maksumusest. Käibemaks kogu investeeringult tuleb tasuta toetuse saajal endal.

Maksimaalne toetus ühe ettevõtja kohta on kuni 2 112 291 krooni aastas, kuid mitte rohkem kui taotleja kuuekordne taotluse esitamisele eelneva aasta bilansimaht ja 6 336 873 krooni aastate 2004 – 2006 jooksul. Ettevõtja võib esitada igal aastal mitu projekti, kuid ta ei tohi ületada programmi maksimaalseid toetuse summasid.

Kalakasvatussumba teeninduspaadi maksumuseks võib olla kuni 400 000 krooni ja maksimaalseks kiiruseks mitte rohkem kui 15 sõlme.

Investeeringu teostamisega ei tohi alustada ja investeeringu tegemist tõendavad dokumendid ei või olla väljastatud varem kui taotluse esitamisele vahetult

järgneval päeval. Taotluse esitamisega ei ole garanteeritud veel toetuse saamine, seega, kuni kinnituskirja saamiseni on investearingu tegemine omavastutusel.

Toetatakse järgnevaid tegevusi ja eesmärke:

1. vesiviljelusehitiste (tiigid, basseinid, kiirvoolukanalid, regulaatorid, veekogu kohandamiseks vajalikud rajatised, sisekasvatushooned, haudemajad, kalahoidlad, piirderajatised jms) ehitamine ja rekonstrueerimine;
2. vesiviljelusehitiste juurde kuuluvate seadmete (haude-, söötmis-, veevarustus-, veepuhastus-, kala sorteerimis-, ladustamis-, aereerimis- ja temperatuuri reguleerimise seadmete jms) ostmise ja paigaldamine;
3. vesiviljelusehitiste juurde kuuluvate juhtimissüsteemide (hapniku mõõtmise süsteemid ja PH mõõturid jms), sh integreeritud infotehnoloogia (arvuti riist- ja tarkvara) ostmise ja paigaldamine;
4. kalakasvatussumpade ja teisaldatavate plastikkasseinide ostmise ja paigaldamine;
5. kalakasvatussumpade hooldamisseadmete (ujuvplattvormid, tõstukid, kalapumbad jms) ostmise ja paigaldamine;
6. kalakasvatussumba teeninduspaatide ostmise;
7. vesiviljelustoodete esmaseks töötlemiseks „Toiduseaduse” § 3 lõike 2 tähenduses vajalike seadmete ja vahendite ostmise ja paigaldamine;
8. vesiviljelustoodete transpordiks vajalike konteinerite (koos temperatuuri reguleerimise, hapniku lisamise seadmete, aeraatorite jms) ostmise ja paigaldamine;
9. negatiivsete keskkonnamõjude vähendamiseks suunatud veepuhastusehitiste ehitamine või rekonstrueerimine;
10. veepuhastusehitistega kaasnevate vajalike seadmete ostmise ja paigaldamine;
11. vesiviljelusehitiste valvesüsteemide ostmise ja paigaldamine.

TINGIMUSED TOETUSE TAOTLEJALE

Toetust võivad taotleda vesiviljelusega tegelevad või sellega alustada soovivad ettevõtjad.

Vesiviljelus on veorganismide arvukuse korrapärane täiendamine, söötmine, kaitsmine ja muu tegevus võtete ja tehnoloogiate abil, mis aitavad toodangut suurendada.

Toetuse saamiseks peavad olema täidetud ka järgmised tingimused:

1. Ettevõtte majandusaasta aruanne taotlemisele eelnenud aastal peab kajastama vähemalt kaksteist kalendrikuud majandustegevust või füüsiline isik peab olema vahetult toetuse taotlemisele eelnenud aastal tegutsenud füüsilisest isikust ettevõtjana vähemalt kaksteist kalendrikuud;
2. Ettevõtte finantsnäitajad taotluse esitamisele eelnenud majandusaastal:
 - Lühiajaliste kohustuste maksevõime on suurem kui 1,0
 $\text{maksevõime} = \text{käibevara} / \text{lühiajalised kohustused}$
 - Likviidsuskordaja on suurem kui 0,3
 $\text{likviidsuskordaja} = (\text{käibevara} - \text{varud}) / \text{lühiajalised kohustused}$
 - Käiberentaablus on suurem kui 0%
 $\text{käiberentaablus} = \text{kasum} / \text{netokäive} \times 100$
 - Võlakordaja on väiksem kui 2,3
 $\text{võlakordaja} = (\text{lühiajalised kohustused} + \text{pikaajalised kohustused}) / \text{omakapital}$
3. Kavandatav toetuse summa ei tohi ületada äriprojektis näidatud taotlemisele eelnenud majandusaasta kohustuste ja omakapitali summa (bilansi maht) kuuekordset mahtu;
4. Taotleja peab tõestama oma majanduslikku elujõulisust äriplaani põhjal ja jätkama kavandatava investeeringu järgselt vesiviljelustoodete tootmist vähemalt viie investeeringujärgse majandusaasta jooksul ning säilitama viis aastat toetuse abil ostetud või ehitatud põhivara. Järelevalveperiood algab viimase toetuseosa laekumisest taotleja või kapitalirendile andja arveldusarvele;
5. Taotlejal ei ole riiklikke maksuvõlgnevusi või maksuvõla ajatamise korral on maksud tasutud ajakava kohaselt;
6. Taotleja täidab keskkonna ja hügieenitingimustega seotud nõudeid või hakkab neid täitma pärast investeeringu teostamist;

7. Taotleja omab kutse-, keskeri- või kõrgharidust bioloogia, zooloogia, kalanduse või kalakasvatuse alal või üheaastast erialast töökogemust vesiviljelusega tegelevas ettevõttes või lepingut atesteeritud konsulendiga, kes on atesteeritud „Maaelu ja põllumajandusturu korraldamise seaduse” § 53 lõige 9 sätestatud korras. Kui tegemist on äriühinguga, peab pädevusnõuetele vastama vähemalt üks täistööajaga töötaja;
8. Taotleja kasutuses olevad vesiviljelusehitised või piiritletud alad on registreeritud PRIAs põllumajandusloomade ehitiste registris või need registreeritakse investeringujärgselt “Loomatauditõrje seaduses” sätestatud juhtudel;

VAJALIKUD DOKUMENDID

1. Avaldus
2. Äriprojekt
3. Taotluse esitaja isikut tõendava dokumendi koopia ja seadusjärgset esindusõigust mitteomava isiku volitusi tõendav volikiri
4. Kehtiv maksu- ja tolliameti tõend riiklike maksude tähtaegse tasumise kohta
5. Kolme eelneva majandusaasta aruannete koopia
6. Pikaajaliste kohustuste loetelu koos kreditoride kinnitustega
7. Kehtiva ehitusloa või kohaliku omavalitsuse kirjaliku nõusoleku koopia vastavalt Ehitusseadusele
8. Veterinaar- ja Toiduameti hinnang kavandatava investeeringuobjekti investeeringujärgsele nõuetele vastavusele
9. Veterinaar- ja Toiduameti poolt tunnustatud ettevõtte või ettevõtte osa tunnustamise otsuse koopia
10. Väljavalitud investeeringuobjekti hinnapakkumisele vastav pakkumiskutse koopia
11. Väljavalitud hinnapakkumise koopia või kolme hinnapakkumise koopia
12. Pakkumiste hinnavõrdlustabel
13. Kohaliku omavalitsuse tõend selle kohta, et taotlejale ei ole tehtud ettekirjutust keskkonnakaitse nõuete rikkumise eest või on ettekirjutuses ettenähtud puudused kõrvaldatud
14. Arve-saatelehe või arve koopia ettevalmistavate tööde kohta ning pangakonto väljavõtte või maksekorralduse koopia.

Toetuse esmakordsel esitamisel tuleb esitada koos eeltoodud dokumentidega ka avaldus oma andmete põllumajandustoetuste ja põllumassiivide registrisse kandmiseks.

DOKUMENTIDE TÄITMINE

Investeeringutoetuse saamiseks vajalike dokumentide kogumist on soovitav alustada pakkumiskutsete laialisaatmisest. Kui taotlejal on hinnapakkumised olemas, siis tuleb neist üks välja valida. Ka äriprojekti koostamine võib võtta suhteliselt palju aega. Ülejäänud dokumentide hankimine peaks minema tunduvalt kiiremini.

HINNAPAKKUMISED

Hinnapakumise jaoks on vaja saata investeringuobjekti pakkujale (seadmete puhul müüjale ja ehitiste puhul ehitajale) vormikohane pakkumiskutse ning ettevalmistavate tööde pakkujale (projekteerijale, äriprojekti koostajale jne) vabas vormis koostatud pakkumiskutse. Taotleja ja väljavalitud hinnapakkuja ei tohi omada üksteise äriühingus osalust.

Kui kavandatava investeringuobjekti või ettevalmistava töö maksumus on üle 156 466 krooni, siis on vaja väljastada vähemalt kolm pakkumiskutset ja tagasi saada kolm hinnapakumist.

Kui kavandatava investeringuobjekti maksumus jääb alla 156 466 krooni või on antud valdkonnas ainult üks teenuse pakkuja, siis on vaja väljastada vähemalt üks pakkumiskutse ja saada tagasi vähemalt üks hinnapakumine.

Kui ettevalmistava töö maksumus jääb alla 156 466 krooni, siis ei ole pakkumiskutset ja hinnapakumist vaja.

Kui investeringuobjekti maksumus on üle 156 466 krooni, siis tuleb kanda vähemalt kolme hinnapakumise andmed hinnapakumiste võrdlustabelisse (määruse lisa 4). Ettevalmistavate tööde kohta ei pea koostama hinnavõrdlustabelit. Pakkumistest tuleb valida sobivaim, mis ei pea olema sugugi kõige odavam. Sellisel juhul peab hinnavõrdlustabelis oma valikut põhjendama, kui ei ole valitud kõige odavamat objekti.

Koopiad investeringuobjekti kolmest hinnapakumisest (millest üks on väljavalitud hinnapakumine) ja koopia väljavalitud hinnapakumisele vastavast pakkumiskutsest tuleb esitada koos taotlusdokumentidega PRIA-le, originaalid peavad olema ettevõttes, kus neid kontrollivad PRIA inspektorid kohapeal. Ettevalmistavate tööde pakkumiskutseid ja hinnapakumisi PRIA-le esitama ei pea, neid kontrollib PRIA inspektor ettevõttes kohapeal.

Kui taotletakse toetust mitme investeringu tegemiseks, kuid iga objekt eraldi maksab alla 156 466 krooni, siis piisab iga investeringuobjekti kohta ühest pakkumiskutsest ja hinnapakumisest.

Investeringutoetuse eest ostetavate kaupade ja teenuste päritolumaa osas ei ole mingeid piiranguid. Tegemist peab olema uute, st kasutamata masinate ja seadmetega ja seda peab hinnapakkuja ka kinnitama.

TAOTLUSE JA ÄRIPROJEKTI TÄITMINE

Taotluse ja äriprojektivormi võib võtta PRIA büroost ja täita käsitsi või kasutada elektroonilist versiooni ja täita arvutis.

Enne taotluse täitmist peab kindlasti läbi lugema taotluse lõpus olevad märkused. Avaldus tuleb täita TRÜKITÄHTEDEGA ja ridadele, kuhu ei pea midagi kirjutama, tuleb märkida sümbol “x”. Maksumused kirjutada TÄISKROONIDES.

Äriprojekti võib koostada ise või kasutada selleks nõustaja abi. Nõustajate kontaktandmed leiab PRIA piirkondlikest büroodest või internetileheküljelt www.pria.ee

Äriprojekt tuleb koostada etteantud vormil. Sinna tuleb märkida andmed maandustegevuse kohta nii eelmisel, käesoleval kui ka planeeritaval perioodil ning kavandatava investeeringu kirjeldus.

Äriprojekti koostamisel tuleb meeles pidada, et tabelite vahel on seosed.

TAOTLUSE ESITAMINE

Vesiviljeluse investeeringutoetuse saamiseks vajalikud dokumendid tuleb esitada PRIA piirkondlikusse bürosse kahes eksemplaris (originaal ja lihtkoopia), millest koopiat säilitatakse kohapeal lukustatavas kapis ja originaal saadetakse PRIA keskusesse. PRIA büroode aadressid leiab infovihiku tagakaanelt.

Taotlusdokumentide esitajal tuleb kaasa võtta pass või isikut tõendav dokument (pildi ja isikukoodiga). Juhul, kui dokumendid toob PRIAsse taotleja esindaja, tuleb tal koos isikut tõendava dokumendiga esitada ka volikiri. Ka siis, kui äriühingu esindaja ei ole kantud registrikaardile, tuleb tal esitada volikiri.

PRIA logistik-vastuvõtja kontrollib kohe, kas kõik vajalikud dokumendid on olemas ja nõuetekohaselt täidetud. Logistik-vastuvõtja trükitab taotluse esitaja juuresolekul välja registrikaardi väljavõtte, millele viimane annab oma allkirja. Kuna dokumente on palju, võtab nende kontrollimine ja taotluse registreerimine mõnevõrra aega – sõltuvalt taotlusest pool tundi kuni tund.

Taotlus registreeritakse ja saab viitenumbri üksnes juhul, kui dokumendid on korrektsed ning taotlusega koos on esitatud kõik vajalikud lisad.

Kui kõik vajalikud dokumendid on olemas, registreerib logistik-vastuvõtja taotluse infosüsteemis ning teeb väljatrüki avaldusest kahes eksemplaris, mis allkirjastatakse nii taotleja kui logistik-vastuvõtja poolt. Enne allkirjastamist tuleb kindlasti avaldusel olevad andmed üle kontrollida! Ühe eksemplari avaldusest saab taotleja endale. Avaldusel märgitud viitenumbri alusel saab küsida logistiku käest hiljem informatsiooni menetlemise seisu kohta.

TAOTLUSE LÄBIVAATAMINE

Vesiviljeluse investeeringutoetuse taotluse läbivaatamine võib kesta kuni 50 tööpäeva, kuid enamasti võtab see vähem aega. Kõigepealt tehakse taotluse eelkontroll, mille käigus käiakse vähemalt 5% taotlejate juures ettevõttes kohapeal kontrollimas. Kohapeal kontrollitakse kõiki ehitamise ja rekonstrueerimisega seotud taotlusi. PRIA keskuses analüüsitakse äriprojekt ja tehakse lõplik otsus.

Kui taotleja avastab ise taotluses esinenud vead enne taotluse rahuldamise või rahuldamata jätmise otsuse tegemist või kontrollakti koostamist, siis võib esitada kirjaliku avalduse taotluse läbivaatamise lõpetamiseks. Taotlejale ei tagastata taotlusedokumente, kuid vigase taotluse menetlemine katkestatakse ning taotleja võib esitada uue korrektse taotluse. -

TAOTLUSE EELKONTROLL

Eelkontrolli käigus kontrollitakse, kas taotleja poolt esitatud andmed on tõesed. Kui taotlus kuulub eelkontrolli valimisse, helistab inspektor taotlejale ja lepib kokku ettevõtte külastusaja. Kohapealne kontroll toimub 10 tööpäeva jooksul pärast taotluse esitamist.

Kohapeal kontrollitakse, kas äriprojektis ja taotlustoimikus esitatud andmed vastavad tegelikkusele. Kontrollitakse taotleja raamatupidamisdokumente, laenulepinguid, töölepinguid, Veterinaar- ja Toiduameti ning muude institutsioonide ja ametite koostatud akte ja lube. (Näiteks äriprojektis näidatud maa omandi- või kasutusõiguse tõendamiseks tuleb esitada katastrisse kandmise otsused, rendilepingud jne.) Vajaduse korral informeerib inspektor kontrollitavatest dokumentidest täpsemalt.

Kontrolli lõppedes täidab inspektor kontrollakti, mille allkirjastavad mõlemad pooled. Üks eksemplar kontrollaktist jääb taotlejale. Taotleja poolt peab alla kirjutama allkirjaõiguslik isik. Volitatud isiku korral kontrollib inspektor kirjaliku volikirja olemasolu ning isikut tõendavat dokumenti.

Inspektor pole konsultant, seega ei saa ta anda taotlejale nõu vigade parandamiseks või dokumentide täitmiseks. Inspektor ei oska ega saa ka öelda, kas taotleja saab toetust või mitte, sest toimiku menetlemine veel jätkub. Taotlustoimik saadetakse koos eelkontrolli dokumentidega PRIA keskusesse.

TAOTLUSE LÄBIVAATAMINE PRIA KESKUSES

PRIA keskus võtab taotlustoimikud vastu logistik, kes kontrollib esitatud taotlustoimikute korrektsust. Logistikul on ülevaade iga konkreetse taotlustoimiku menetlemise hetkeseisust ja temalt saab seda infot telefonil 737 1280.

PRIA piirkondliku inspektori töö kontrollib keskus üle kontrolli osakonna spetsialist. Seejärel analüüsivad kalandusrahastu toetuste büroo analüütikud äriprojekti. Äriprojekte hinnatakse vastavalt põllumajandusministri määrusele.

Kui taotluses või muudes esitatud dokumentides on ilmseid ebatäpsusi, saadetakse järelepärimine kas asjaomasele asutusele või taotlejale ning määratakse tähtaeg puuduste kõrvaldamiseks. Ilmseteks ebatäpsusteks on vead sellistes andmetes, mis ei ole aluseks taotletava toetusraha määramisele ja selle suuruse arvutamisele.

Seejärel vaatab toetuste osakonna autoriseerija kogu toimiku veelkord üle ja koostab heakskiidetud ja rahuldamata investeeringutoetuste taotlustoimikute nimekirjad.

LÕPPOTSUSE TEGEMINE

Autoriseerija nimekirjade põhjal koostatakse heakskiidetud ja rahuldamata investeeringutoetuste taotluste käskkirjad, mille kinnitab PRIA peadirektor.

Käskkirja põhjal saadetakse taotlejale kiri selle kohta, et taotlus on rahuldatud või siis teade selle rahuldamatajätmisest koos põhjendusega.

POSITIIVNE VASTUS

Juhul, kui otsus on positiivne, saadetakse taotlejale väljastusteatega kinnituskiri kahes eksemplaris ja investeringu kulude deklaratsiooni vorm. Üks kinnituskirja eksemplar tuleb allkirjastada ja PRIA-le tagasi saata – nii annab taotleja oma nõusoleku, et võtab vastu talle määratud toetuse koos kõigi sellest tulenevate õiguste ja kohustustega. Juhul, kui taotleja kirja õigeaegselt ei tagasta, loetakse see toetusest loobumiseks.

Pärast seda, kui allkirjastatud kinnituskiri on PRIA-sse tagasi jõudnud, avalikustatakse PRIA internetileheküljel taotleja ettevõtte nimi ja see, mille jaoks toetus määrati.

Kinnituskirja tagasisaatmisega ehk toetuse vastuvõtmisega kohustub taotleja:

- alustama investeringu teostamist;
- täitma investeringutoetuse saamiseks esitatud nõudeid;
- kasutama toetusega soetatud investeringut sihipäraselt viie aasta jooksul;
- maksma saadud raha PRIA nõudmisel tagasi, juhul kui investeringuobjekti on kasutatud mitteshipäraselt;
- lubama PRIA-l teostada järelevalvet investeringu teostamise ja investeringuobjekti sihipärase kasutamise üle;
- esitama PRIA-le määratud tähtajal statistilisi andmeid investeringutoetuse mõju hindamiseks viie aasta jooksul.

NEGATIIVNE VASTUS

Negatiivne vastus saabub posti teel koos põhjendusega, miks toetuse määramisest keelduti. Kui taotleja ei ole rahul taotluse rahuldamata jätmise otsusega, siis on võimalus see vaidlustada haldusmenetluse seaduses ette nähtud korras.

INVESTEERINGUT TÕENDAVAD DOKUMENDID

Investeeringu tegemisega võib alustada järgmisel päeval pärast taotluse esitamist, kuid investeeringut tõendavad dokumendid võib PRIA-le esitada alles pärast kinnituskirja allkirjastamist.

Projektis planeeritud investeeringu võib teha kas täismahus või osade kaupa. Sõltuvalt valitud võimalusest makstakse ka toetus välja kas täismahus või osade kaupa.

Ehitiste puhul peab arvestama sellega, et osade kaupa tasumise korral makstakse toetus välja pärast seda, kui ehituse järk on valminud ja selle eest on tasutud, mitte kohe ettemaksu tasumise järel!

Mitme investeringuobjektist (näiteks söödajaotur ja kalakasvatussump) koosneva projekti puhul võib esitada väljamakseks nõutavad dokumendid pärast ühe objekti (näiteks kalakasvatussumba) eest tasumist. Selle seadme eest makstakse toetus välja ja teised seadmed võib osta hiljem ning nende eest saab ka toetuse hiljem kätte.

Ühe projekti raames saab esitada kuludeklaratsiooni ja investeeringut tõendavaid dokumente maksimaalselt neljal korral (sh ettevalmistava tööde maksedokumentid). See kehtib ka ehitiste puhul.

Investeeringut tõendavaid dokumente on võimalik esitada maksimaalselt neljas osas.

Kui taotleja ei ole investeeringut ettenähtud tähtajaks täielikult teostanud (taotluse esitamisele järgneva aasta 25. september) ja talle on toetus osaliselt välja makstud, siis nõutakse juba varem välja makstud toetus tagasi.

KULUDEKLARATSIOON JA SELLE TÄITMINE

Koos kinnituskirjaga saab taotleja investeeringuks tehtud kulude deklaratsiooni. See tuleb täita ning saata koos investeeringut tõendavate dokumentidega tähtitud kirjaga PRIA-le aadressil: **Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet (PRIA)**, Narva mnt. 3, Tartu 51009

Investeeringuks tehtud kulude deklaratsiooni blankette on vajaduse korral võimalik juurde saada ka PRIA piirkondlikest büroodest ning internetileheküljelt www.pria.ee.

INVESTEERINGU KONTROLLIMINE

Enne toetuse väljamaksmist kontrollitakse taotleja ettevõttes kohapeal investeeringu olemasolu ning seda, kas on tegemist sama investeeringuga, mille jaoks toetust küsiti. Kontroll viiakse läbi kuu aja jooksul pärast seda, kui korrektsed investeeringut tõendavad dokumendid on PRIA-sse jõudnud.

PRIA inspektor lepib taotlejaga kokku kontrollima tuleku aja, nagu eelkontrolli puhulgi. Kui teed investeeringu ühes osas, toimub üks kohapealne kontroll, kui mitmes osas, siis kaks või enam kontrolli. Inspektor ei pruugi igat osamakset eraldi kohapeal kontrollida, kuid kindlasti kontrollitakse osalise maksmise puhul esimest ja viimast osamakset ning viimase osamakse kontrollimisel ka vahepeal kontrollimata jäänud osamaksed.

Inspektor kontrollib investeeringu olemasolu ja asukohta, selle arvelevõtmist raamatupidamises, investeeringuobjekti omandiõigust tõendavat dokumenti, kapitalirendi korral kasutusõigust kinnitavat dokumenti ja ehitise korral ehitise kasutusluba.

Vajadusel täpsustab inspektor kontrollitavaid dokumente. Vastavalt investeeringu liigile võivad need dokumendid olla näiteks välisõhu saasteluba, vee erikasutusluba, jäätmeluba, ohtlike jäätmete käitluslitsentsi, maavara või maa-ainese kaevandamiseluba või muu kavandatavaks tegevuseks vajalik luba.

TOETUSE VÄLJAMAKSMINE

Kui investeeringu teostamise kontrolli tulemus on positiivne, siis koostab PRIA finantsosakond toetuse väljamaksmise käskkirjad.

Toetuse väljamaksmise käskkirjade alusel valmistab PRIA maksete büroo ette maksekorraldused ja saadab need Rahandusministeeriumi Rahvusliku Fondi osakonda aktsepteerimiseks ja ülekannete teostamiseks. Toetussumma kantakse täiskroonides taotleja pangaarvele.

Kui investeering on tehtud liisingufirma kaudu, kantakse toetus otse liisingufirma arveldusarvele ja liisingufirma on kohustatud nelja tööpäeva jooksul selle summa võrra vähendama maksegraafikus järgnevate perioodide väljaostumaksed.

Pärast väljamakse tegemist toetuse toimikud arhiveeritakse ja säilitatakse PRIA-s 10 aastat.

SALDODE KONTROLLIMINE

Majandusaasta lõppedes saadetakse saldokinnitused nendele toetuse saajatele, kelle suhtes on PRIA-l kohustusi või nõudeid. Saldokinnitused võimaldavad taotlejal kontrollida aasta lõpu seisuga kohustuste või nõuete saldot ja lahknevuste korral selgitada välja erinevused. Saldokinnitused postitatakse hiljemalt 15. jaanuaril tähtitud kirjana ning vastuseid ootab PRIA tagasi kuni 1. veebruarini.

JÄRELKONTROLL

PRIA-l on kohustus viie aasta jooksul pärast toetuse väljamaksmist kontrollida, kas toetuse eest soetatud investeeringut kasutatakse sihipäraselt. Selleks teostavad inspektorid toetuse saanud ettevõtetes järelkontrolli.

Järelkontrollist informeeritakse toetuse saajat samamoodi nagu eelnevate kohepalsete kontrollide korral.

Inspektor kontrollib investeeringu olemasolu ja sihipäraselt kasutamist ning vastavalt investeeringule teiste institutsioonide ja ametite poolt koostatud akte ja lube.

Korruptsiooni ja vigade vältimiseks kontrollitakse ka inspektorite tööd. Seega võib juhtuda, et mõnda taotlejat või toetuse saajat kontrollib PRIA toetuste kontrolli osakond mitu korda (nt inspektori poolt läbi viidud eelkontrolli teeb teistkordselt üle PRIA keskuse ametnik). Lisaks võivad PRIA inspektorite töö üle kontrollida kõrgemalseisvate ametite ja EL Komisjoni selleks volitatud esindajad.²

KAR vesiviljeluse meetme senised kogemused³

2004. aastal oli võimalik vesiviljeluse investeeringutoetust taotleda 30. aprillist kuni 8. oktoobrini. Selle aja jooksul esitati PRIA-le 23 taotlust 35,1 mln krooni toetuse saamiseks, mille abil plaanitakse investeerida kokku 66,5 mln krooni ja seda peamiselt vesiviljelushoonetesse ja rajatistesse. 2004. aastal rahuldati 9 taotlust ja eraldati investeeringutoetusi ca 12 miljonit krooni. Sai ka selgeks, millised on taotluste heakskiitmist takistavad probleemid ja milliseid vigu peaks vältima taotleja.

Taotluste menetlemise senine kogemus ja esinenud vead

1. Kavandatav investeering ei kuulu meede 3.11.2 raames toetatavate investeeringute hulka. Investeeringu eesmärgi seostatakse liiga tihti turismiga.

² PRIA, *Abiks taotlejale*

³ PRIA koostatud materjal

2. Kohati tundub, et äriprojekti koostajad ei ole kursis vesiviljeluse kui tootmisharu iseärasustega. Äriprojektis on kajastamata jäänud asustusmaterjali ost, sugukalade ja kaubakala arvelevõtmine ehk erinevad veeorganismid kogu viljelusetapi jooksul.
3. 60% toetusemäära taotlemisel ei ole piisavalt põhjendatud, kuidas on investeering suunatud vesiviljelusega kaasneva keskkonnakoormuse vähendamisele ning keskkonnasäästliku tootmise tõhustamisele ja vastavate tehnoloogiate juurutamisele.
4. Ettevõtte majandusaasta aruanne taotlemisele eelnenud aastal kajastab vähem kui kaheteist kalendrikuu majandustegevust.
5. Taotlusvormil olevatele kinnitustele on taotleja vastanud ilma kinnituse sisusse süvenemata. Sellest tulenevalt on vesiviljelusega alustav ettevõtte märkinud, et tema vesiviljelusehitised on juba registreeritud PRIA ehitiste registris, kuigi taotlemise hetkel tal vesiviljelusehitisi ja piiritletud alasid ei olnud.
6. Taotletava toetuse suurus on suurem äriprojektis kirjas olevast oma- ja laenuvahendite puudujäägist. Taotleja peab tõestama toetuse vajalikkust ehk näitama, et investeeringu tegemiseks pole tal piisavalt rahalisi vahendeid. Toetuse maksimaalne suurus on kavandatava projekti maksumuse ning oma- ja laenuvahendite vahe suurus.
7. Taotlusvormi indikaatoritelehel on jäänud mõned väljad täitmata.

Toetused vesiviljelusele 2007- 2013

Euroopa Kalandusfondi määruse eelnõu kohaselt hakatakse vesiviljelust järgneval perioodil 2007-2013 aastal toetama II prioriteedi raames, milleks on vesiviljelus, sisevete kalandus, kalandustoodete töötlemine ja turustamine.

Eelnõu artiklite 27- 28 kohaselt on toetatavad:

investeeringud, mis on suunatud tootmisvahendite ehitamisele, laiendamisele, uuendamisele ja seadistamisele eesmärgiga parandada tööttingimusi, hügieeni või loomatervishoidu. Samuti tootekvaliteedi parandamiseks, negatiivse keskkonnamõju vähendamiseks.

Investeeringud peavad hõlmama vähemalt üht järgnevat tegevust:

- a) uute liikide kasutuselevõtmine ja hea turupotentsiaaliga liikide tootmine;
- b) tootmismeetodite rakendamine, mis vähendab negatiivseid keskkonnamõjusid - keskkonnasõbralike tehnoloogiate kasutuselevõtmine;
- c) traditsioonilise vesiviljeluse arendamine.

SOOVITUSED ALGAJALE VESIVILJELEJALE

Valikuvõimalused

Algaja kalakasvataja võib valida mõne Eestis pika ajalooa kalakasvatuse viisi nagu vikerforelli või karpkala kasvatamine tiikides ja basseinides või proovida ka midagi uuemat. Uusi võimalusi kalakasvatases on mitmeid. Palju sõltub kasvataja ressursidest ja huvist. Informatsiooni selle kohta, kuidas alustada vesiviljelusega ja mida selleks vaja on, võib alati küsida Eesti Kalakasvatajate Liidust.

Uued tehnoloogiad ja meetodid

Sumbakasvatus meres. Sobivaid piirkondi on Eesti rannikumeres küll vähe, kuid neid võib leida. Merevees kasvatatud kala lõhna- ja maitseomadused on head. Sumbakasvatuse tehnoloogia on maailmas hästi välja arendatud ja nii seadmeid kui nende paigaldamist pakkuvaid ettevõtteid pole raske leida.

Suletud veekasutusringega kalakasvandus. Meie kliimatingimustes on väga perspektiivne kasvanduste rajamine nõu sisetimingimustes. Peamine pluss on kliimatingimustest mittesõltumine ning tänu aastaringsele kasvule märksa lühem tootmistsükkel.

Vee korduvkasutus. Tiigist või basseinist väljuva vee kvaliteet taastatakse (eemaldatakse fekaalid, aereeritakse, lisatakse vajadusel hapnikku) ja sama vett võib kasutada sarnaselt veel kahes kuni neljas järgnevas tiigis või basseinis. Erinevus eeltoodud kinnisest ehk retsirkulatsioonisüsteemist seisneb selles, et pole vaja biofiltrit ja hoonet.

Väärtuse lisamine toodangule (kala töötlemine)

Kala töötlemine on kala turustamise võimaluste laiendamise esmane võte. Igasugune töötlemine (lisaväärtuse andmine) aitab mitmekesistada toodangut, suurendada läbimüüki, saada kala eest kõrgemat hinda ning võimaldab paremat pääsu turule.

Uute objektide kasvatamine

Uutest kalakasvatuseobjektidest on meil viimase 10 aasta jooksul katsetatud tuurlaste, vähi, angerja, harjuse, arktika paalia, ilukarpkalade "koide" kasvatamist. Edukamaks on osutunud angerja- ja vähikasvatus, teised pole praegu katsetest kaugemale jõudnud, kuid ka neil on perspektiivi

Kalaturism

Lisaks kala kasvatamisele on väga populaarseks saanud tasuline õngitsemine tiikidest – nn kalaturism. Tulusa kalaturismiteenuse pakkumise eelduseks on head tingimused kalade kohapealseks tarbimiseks (suutsutamine, grillimine, fileerimine, katusealused einestamiseks, ööbimisvõimalused).

Mida peab arvestama kalakasvanduse käivitamisel?

Paljusid kalakasvatajaid nõustanud asjatundja kogemused ja soovitusid on:

1. Planeerides kalakasvanduse rajamist ilma väga tugeva spetsialisti osaluseta, oleks mõistlik algul loobuda suurtest plaanidest. Kogemused ja teadmised on konkurentsivõime puhul määrava tähtsusega ja kui algaja paigutab kogu oma ressursi ühele kaardile, kaotab ta sageli kõik või suure osa oma varast. Seega alustage ettevaatlikult, vastavalt oma tegelikele võimalustele, et saada kogemusi, või kaasake ärisse, kui vähegi võimalik, tugev kitsa valdkonna asjatundja.
2. Ehkki tehnoloogiline mahajäämus on Eesti vesiviljeluse suurim probleem, peaks algajad suhtuma ettevaatusega kallisse tänapäevasesse kasvatustehnoloogiasse. Eestis ei ole ühtegi ametlikku konsulenti, kellelt siin saaks vähimatki abi. Praegu on ka parimate Eesti projekterijate teadmised kaasaegsest vesiviljeluse tehnoloogiast puudulikud ja kalakasvatajal tuleb palju ise õppida. Isegi kui kasutatakse välismaist kaasaegset tehnilist projekti, on suur tõenäosus, et ehitusfirma jääb hätta detailsete lahendustega (puuduvad ju kogemused, kust üht või teist materjali saab jne.) Ning kui töö tellija ja projekterija ei tunne asja, kuidas on võimalik pädev tellijapoolne ehitusjärelvalve? Isegi kui kõik eelnevad takistused on ületatud ja teil on õnnestunud rajada moodne kalafarm, vajate te kohe hädasti kogemustega, hea tehnilise ettevalmistuse ja väga hea tehnilise taibuga spetsialisti, et kasvandus käima saada ja käigus hoida. Sellise inimese leidmine Eestist on väga raske. Töötaja otsimist ja koolitamist tuleb alustada juba enne investeeringu tegemist ehitusse.
3. Enne kasvanduse rajamist ja selle tasuvusarvutuste tegemist tehke endale täpselt selgeks, kuhu, millisel viisil (nt kuidas pakendatud, kuidas jahutatud) ning millise hinnaga on võimalik müüa oma toodangut. Eestis ei ole praegu olemas tiigikala kokkuostu nagu põllumajandusloomade

puhul. Ma ei tea ühtegi kauplust, kes võtaks vastu rookimata forelli; karpkala vähesel määral võetakse. Sest nii kala müügiks, töötlemiseks kui transpordiks on oma nõuded. Turukaubanduse osatähtsus vähe-
neb väga kiiresti. Ka meie olemasolevate paljude kalatööstuste seas on vähe neid, kes omavad tiigikala töötlemise kogemust või võimalusi. Arvestage seda, et kui müüte oma kala töötlejatele, ei saa te kaugeltki seda hinda, millega töödeldud kala läheb tööstusest kauplusesse. Seega on mitmed kalkulatsioonid, mida olen näinud, ebaõiged, sest pole arvestatud eelnimetatud asjaolusid. Samas on iga mõnekümnetonnise toodanguga kasvanduse juurde oma väikese tööstuse rajamine üsna mõttetu, kuna nii hügieeninõuded kui dokumentatsioon on nii suurtele kui väikestele samad.

4. Kasvanduse tegevus tuleks planeerida nii, et toodangut oleks võimalik müüa võimalikult pidevalt, hea, kui aastaringsest, olgu teie tarned kui-
tahes väikesed. Tähtis on nende järjepidevus, siis on võimalikud kind-
lad ning kestvad ärisuhted. Seda tuleks arvestada kasvanduse projek-
teerimisel, kalatõugude valikul jne. Kõige raskem on müüa ühekordset
kogust. Seda ilmselt sellepärast, et erinevate kasvanduste kala maitse
ja mitmed muud olulised omadused võivad olla küllaltki erinevad.
Usaldus ja tunnus tuleb aga algul väga vaevaliselt. Iga jaemüüja eelis-
tab ju stabiilseid tarneid ja tuntud kaubamärki. Praegu on siin vald-
konnas tuntuim kaubamärk meil Norra punane kala. Ning seda oleks
saadaval sadu kordi rohkem kui Eestis jõutaks ära süüa. Kindlasti ei
ole Norra masstoodang parim, värskeim jne, mis on võimalik. Ehkki
tänu Eesti suurtele kasutamata looduslikele võimalusele on siin eeli-
seid (uued nišid ja võimalused), kulub nende realiseerimiseks võibolla
aastakümneid.
5. Kui enne kasvanduse projekteerimist on kindlaks tehtud, et kasutatav
vesi sobib ühe või teise liigi kasvatamiseks, tehke kindlaks ka see, kas
selles vees kasvanud kala süüa kõlbab. Vähemalt kahel praegu tegut-
seval kalakasvandusel (üks neist saab vee otse allikast) on aastaring-
selt suuri probleeme näiteks kala mudamaitsega. Eksitav on legend, et
mudamaitsest saab kergelt lahti (nt kalu ainult nädal aega teistsuguses
vees pidades).
7. Vähikasvatuse puhul on mõni asi ülalkirjeldatust mõnevõrra erinev.
Kohaliku jõevähi kasvatamiseks ei ole praegu kusagil olemas hästi-
toimivaid intensiivkasvatuse tehnoloogiaid ja suurt toodangut (vähi-
kasvatus on selleks liiga noor tootmisala), seega pole meil ka maha-

jäämusest tingitud probleemidekuhja nagu kalakasvatases. Ka ei ole nõudlus elusa või värskest keedetud vähi järgi aastaringne nagu kala puhul, vaid ikkagi peamiselt traditsioonilisel vähipüügi ajal.

KASULIKKU LUGEMIST KALADEST, KALAKASVATUSEST JA VEEKOGUDEST

- Enneveer, M. Kalakasvatus. Tln 1985. 240 lk. (teine trükk)
Tohvert, T., Paaver, T. Kalakasvatus Eestis. Tartu 1999. 183 lk.
Aleksand, K., Timmusk, T. Vooluveekogude maastikuökoloogiline käitlus.
Tartu 2002, 69 lk.
Bauer, O., Musselius, V., Nikolajeva, V., Strelkov, J. (toimet. Pihu, E.).
Ihtüopatoogia. Tln. 1981, 190 lk.
Aps, R., Saat, T., Vetemaa, M. Eesti kalandus 2001. Tln. 2002, 90 lk.
Eesti jõed. (Toim. Järvekül, A.) Tartu 2001, 750 lk.
Erm, V. Koha. Tln. 1981, 128 lk. (Pääsukese sari)
Fishes of Estonia. (Toim. Ojaveer, E., Pihu, E., Saat, T.). Tln. 2003, 416 p.
Kadakas, V., Turovski, A. Kalade parasiidid ja silmaga märgatavad haigusli-
kud muutused. Tln. 2004, 108 lk.
Kasesalu, J. Kalade haigused. Tartu 1998, 94 lk.
Korzets, V. Õngitsemine. Kirjastus "Kalastaja Raamat" 2001, 352 lk.
Loomade elu. Kalad. Köide 4. Tln. (1979) 516 lk.
Mikelsaar, N. Eesti NSV kalad. Tln. 1984, 432 lk.
Mäemets, A. Eesti NSV järved ja nende kaitse. Tln. 1977, 263 lk.
Petti, L., Pihu E. Meie kalad meie laual. Tln. 1993, 142 lk.
Pihu, E. Matk kalariiki. Tln. 1987, 360 lk.
Pihu, E., Turovski, A. Eesti Mageveekalad. Kalastaja raamat. Tln. 2001, 240
lk.
Rannak L., Arman, J., Kangur, M. Lõhe ja meriforell. Tln. 1983, 152 lk.
(Pääsukese sari)
Väinamere kalastik ja kalandus. (Toim. Saat, T.) Tartu 2002, 158 lk.

Perioodika

- Eesti Kalakasvataja* (alates 1991);
Abiks Kalurile (1965 - 1990), seejärel *Eesti Kalandus* (1990 - 1992), siis *Kaluri
Leht* (ajaleht Eesti Maa lisana kuni 1995), siis *Vesikaar* (1996), millega
seeria järjepidevus lõppes;
Kalastaja (alates 1996);
Eesti Loodus, *Horisont*, *Maamajandus*, *Maakodu* jt. sisaldavad tihti kalandus-
likke artikleid.

Välismaised õpikud

Horvath, I., Tomas, G., Seagrave, Ch. Carp and pond fish culture. Fishing News Books 1992, 155 lk

Shepherd, J., Bromage, N. Intensive Fish Farming. Blackwell 1992, 404 lk.

Koch, W., Bank, O., Jens, G., Fischzucht. 5. auflage. Hamburg-Berlin 1982, 236 lk. (olemas vene keelne tõlge)

Steffens, W. Der Karpfen. A. Ziemsen Verlag. Wittenberg-Lutherstadt 1975, 215 lk.

Teichfischer B. Farbkarpfen. Urania Verlag. Leipzig-Jena-Berlin 1988, 152 lk.

Willoughby, S. Manual of Salmonid Farming. Fishing News Books 2003, 329 lk.

Riigiasutused

Põllumajandusministeerium

Lai 39/41 15056 Tallinn

pm@agri.ee

www.agri.ee

Kalamajandusosakond

Lai 39/41 15056 Tallinn

kmo@agri.ee

Veterinaar- ja Toiduamet

Väike-Paala 3, 11415 Tallinn

vet@vet.agri.ee

www.vet.agri.ee

PRIA

Narva mnt.3, 51009 Tartu

pria@pria.ee

www.pria.ee

Veterinaar- ja Toidulaboratoorium

Kreutzwaldi 30, 51006 Tartu

info@vetlab.ee

Telefon 5066687

www.vetlab.ee

Keskkonnaministeerium

Narva mnt 7a, 15172 Tallinn

min@ekm.envir.ee

www.envir.ee

Kalavarude osakond

Narva mnt 7a, 15172 Tallinn

Telefon 6260711

ain.soome@ekm.envir.ee

Looduskaitseosakond

Toompuiestee 26, 15172 Tallinn

Telefon 6262900

Veeosakond

Narva mnt 7a, 15172 Tallinn
Telefon 6262854

Keskkonnainspeksioon (keskus)

Kopli 76 10416 Tallinn
Telefon 6962236
www.kki.ee

Keskkonnainvesteeringute Keskus (KIK)

Rävala pst. 8, 10143 Tallinn
Telefon 6274171
info@kik.ee
www.kik.ee

Teadusasutused

Eesti Põllumajandusülikool

Veterinaarmeditsiini ja Loomakasvatuse Instituut, kalakasvatuse osakond
Kreutzwaldi 48, 51014 Tartu
Telefon 7313490
tpaaver@eau.ee
www.eau.ee/~lki/kalakasv/index.htm

Põllumajanduse ja Keskkonna instituut, Limnoloogia keskus

Rannu, Tartumaa 61101
Telefon 7454544
ain.jarvalt@eau.ee

Tartu Ülikool

Zooloogia ja hüdrobioloogia instituut
Vanemuise 46, 46A Tartu
zh@ut.ee
www.ut.ee/BGZH/

Eesti Mereinstituut

Mäealuse 10a, 12618 Tallinn
www.sea.ee

Liidud

Eesti Kalakasvatajate Liit

C.T.von Neffi 4, 44305 Rakvere
Telefon 55528291
sivar@remedium.ee
www.kalakasvatajad.ee

Eesti Kalurite Liit

Rävala pst 8, 10143 Tallinn
Telefon 6212233

Kalaliit

Pärnu mnt. 139E,
11317 Tallinn
Telefon 6549301
kalaliit@online.ee

Teised organisatsioonid

Eesti Vähikasvatajate Tulundusühistu

Vallimaa 17-12, 93812 Kuressaare
veteko@hot.ee

OÜ Tartu Keskkonnauuringud

Akadeemia 4, 51003 Tartu
tkku@tkku.ee
www.tkku.ee

MTÜ Eesti Loodushoiu Keskus

Veski 4, 51005 Tartu

Põlula Kalakasvatuskeskus

Põlula, Rägavere vald, 46701 Lääne-Viru maakond
Üldtelefon 32 93 272
jurilunin@hot.ee

Söödafirmad

Remedium

AS Remedium Neffi 1-3
Piira k. 44305 Rakvere
Telefon 5132892
sivar@remedium.ee

Aller Aqua

AS Interfarm
Västriku 2a, 11312 Tallinn
Telefon 5138001
arvo@interfarm.ee

Dana Feed A/S

Havnen 13, DK-8700 Horsens, Denmark
Telefon +4575611200
df@danafeed.dk
www.danafeed.dk

Rehuraasio OY

P.O. Box 101
FIN-21201 Raisio, Finland
Telefon +35824432111

Projekteerimisfirmad

IB Urmas Nugin OÜ

Turu 30, 50106 Tartu
Telefon 7303735, 5078277

AS Kobras

Lai tn. 32, 51005 Tartu
Telefon 7441383

Konsultatsioon

EPMÜ Veterinaarmeditsiini ja Loomakasvatuse Instituut, kalakasvatuse osakond

Telefon 7313482

kasesalu@eau.ee

Irvali OÜ

C.T. von Neffi 4, 44305 Piira Rakvere

Kontakt: Sivar Irval

Mobiil: 372 5132892

sivar@remedium.ee

Kalatalu Härjanurmes. Üldvaade.

Karpkalatiigid Ilmatsalus.

20 ha suurused karpkalatiigid Ilmatsalus.

Puidust forellibassein karpkalatiigis (Vagula).

Forellitiigid Käruveskil.

Forellitiigid Äntul.

Forellitiigid Käruveskil.

Struktuuriabi toetusega rajatud forellitiigid Härjanurmes.

Investeeringutoetusega rajatud kaasaegsed forellitiigid Härjanurmes.

Forellikasvatuses rikastatakse vett puhta hapnikuga.

Suletud veekasutusega forellikasvatuse biofilter (Taanis).

Vee pumpamiseks ja õhutamiseks kasutatakse nn *airlifti*.

Kaasaegne vee retsirkulatsiooniga forellikasvatus Taanis.

Trummelfilter sette eemaldamiseks forellikasvanduses.

Eluskala veo auto ja kalapump (Taani).

Forellimarja inkubaator.

Forellimaimud inkubaatoris.

Forelli maimubassein.

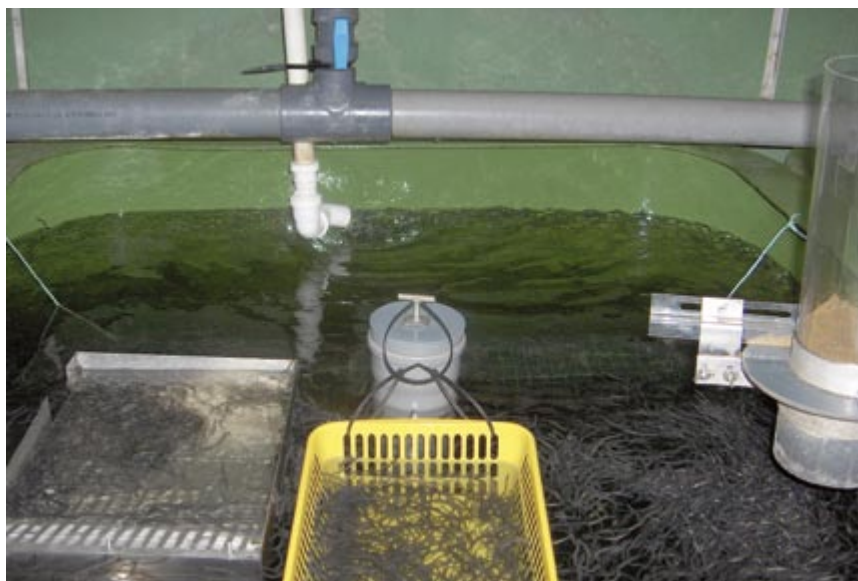

Forellisump Saaremaal, Veere sadama juures.

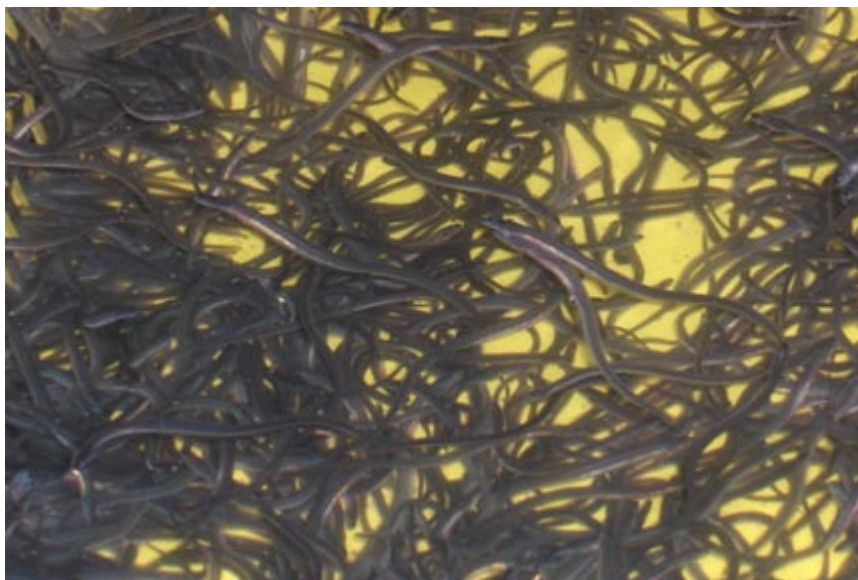

Angerjakasvatuse sisevaade.

Angerjabassin.

Väikesed angerjad.

Kalapüük Härjanurmes.

Kalapüük Jõgisool.

Vähitiigid Härjanurmes.

Puidust vähikastid Saaremaal Pihltlas.

Suur (2-3 kg) vikerforell on Eesti kalakasvatuse peamine toode.

Vikerforell (albiino).

Tavalised ja värviliseks aretatud vikerforellid tiigis.

Karpkala väljapüük.

Karpkala tõstmine tõstukiga.

Karpkalad ja vähid supermarketi akvaariumis.